

УДК 322.13

О.О. Леонідова, к.ю.н., завідувач кафедри гуманітарних та соціальних дисциплін ПВНЗ «Кіровоградський інститут регіонального управління та економіки»

АДМІНІСТРАТИВНА ЮСТИЦІЯ: НОВИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТА ОЗНАК

У статті аналізується необхідність становлення, поняття та сутність адміністративної юстиції в Україні, визначаються основні ознаки, які її характеризують та проводиться їх аналіз. При цьому дається авторське визначення поняття адміністративної юстиції.

Ключові слова: юстиція, захист, спір, юрисдикція, процес, суб'єкти управління.

В статье анализируется необходимость становления, понятие и сущность административной юстиции в Украине, определяются основные признаки, которые ее характеризуют и проводится их анализ. При этом дается авторское определение понятия административной юстиции.

Ключевые слова: юстиция, защита, спор, юрисдикция, процесс, субъекты управления.

This article analyzes the need for development, the concept and essence of administrative justice in Ukraine, identifies the main features that characterize it and performed their analysis. This author gives a definition of administrative justice.

Keywords: justice, defense, dispute, jurisdiction, process control subjects.

Актуальність теми. Судова влада – це особлива форма державної діяльності, здійснювана спеціально підготовленим і організованим апаратом – судовою системою. Відповідно до ст. 124 і 125 Конституції України, правосуддя в Україні здійснюється Конституційним Судом України і судами загальної юрисдикції [1].

Даними конституційними положеннями передбачено введення системи спеціалізованих судів, що здійснюють адміністративне судочинство, метою якого є розгляд спорів у сфері державного управління. Сучасна адміністративна юстиція в Україні поєднує розгляд справ, що виникають у сфері державного управління, де однією стороною є громадянин або юридична особа, а іншою – орган державного управління, крім спорів, для яких законом встановлений інший порядок судового вирішення.

Стан дослідження. Загалом, проблеми запровадження адміністративної юстиції розглядалися в працях багатьох вчених-адміністративістів, таких як В.Б. Авер'янов, М.Г. Авдюков, О.М. Бандурко, Д.М. Бахрах, В.С. Стефанюк, М.М. Тищенко, Ю.О. Тихомиров, Г.Й. Ткач, Є.І. Чесовський, Н.А. Чечин, О.В. Яценко, Р.Гнейст, В.Гессен, С.Завадський, М.Д. Загряцьков, Л.О. Зайдеман, Кобалевський, Н.М. Коркунов, С.А. Корф, А.С. Котляревський, І.Т. Тарасова та багато ін.

Актуальність обраної теми зумовлена, насамперед, необхідністю всебічного вивчення поняття та ознак адміністративної юстиції, оскільки зазначений інститут підлягає системному реформуванню в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що для розуміння сутності адміністративної юстиції як правового інституту необхідно розглядати її, з одного боку, як специфічне в межах адміністративного процесу провадження щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності органів, посадових осіб у сфері управлінської діяльності, що порушують права громадян та юридичних осіб. З іншого боку, адміністративну юстицію належить розглядати як специфічний вид судового контролю у сфері державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, який проявляється в деяких випадках

у втручанні суду, як органу правосуддя, у діяльність виконавчих, управлінських органів.

Дійсно, охорона прав і свобод громадян, інтересів суспільства й інші гуманні цілі адміністративного процесу можуть бути досягнуті лише на основі принципів законності, соціальної справедливості, при наявності у громадян гарантованого права на судовий захист, а також за умови здійснення правосуддя з таких питань лише судом, дотримання принципу презумпції невинуватості та інших правових принципів.

Адміністративне судочинство є різновидом адміністративної процесуальної діяльності, яка полягає в розгляді судовими органами адміністративно-правових спорів, справ про адміністративні правопорушення у встановленій законом процесуальній формі. Держава гарантує власникам суб'єктивних прав і свобод можливість їх реального здійснення. Такими гарантіями є як обставини економічного, політичного й ідеологічного характеру, так і юридичні заходи охорони і захисту суб'єктивних прав і свобод. Оскільки небезпека порушення права зацікавленої особи не може бути виключена, держава, з одного боку, охороняє суб'єктивні права і свободи, а, з іншого, надає зацікавленим особам визначені засоби захисту своїх прав і свобод, а також уповноважує відповідні юрисдикційні органи на здійснення самого правового захисту.

Серед причин, які обумовлюють необхідність запровадження адміністративної юстиції в Україні, слід назвати такі: 1) закріплення в Конституції України принципів положень, спрямованих на створення судової системи, яка б відповідала вимогам розбудови правової держави; 2) необхідність приведення національної судової системи у відповідність з міжнародними правовими стандартами; 3) створення механізму спеціалізованого судового захисту прав і свобод громадян у сфері державного управління; 4) розширення переліку і покращення ефективності організаційно-правових гарантій забезпечення прав і свобод громадян; 5) створення дієвого організаційно-правового механізму недопущення порушення законності органами державного управління шляхом прийняття протиправних актів або бездіяльності, а також шляхом корупційних діянь; 6) розширення і ускладнення суспільних відносин у сфері державного управління та виникнення різноманітних адміністративних конфліктів; 7) невідповідність цивільно-процесуальної форми правозахисним потребам громадян немайнового характеру у сфері державного управління і, відповідно, відсутність у судів загальної юрисдикції реальних важелів щодо дієвого та всебічного захисту прав і свобод громадян, які є суб'єктами правових відносин, що виникають у сфері державного управління [3].

На нашу думку, призначення адміністративної юстиції полягає у здійсненні тільки правового контролю, а не контролю за доцільністю управлінської діяльності. Адміністративно-правовий захист має бути судовим правовим захистом, бо саме суди найбільше відповідають вимогам незалежності та неупередженості, що ставляться перед правозахисними органами.

Завдяки створенню адміністративної юстиції буде не тільки гарантовано укріплення правопорядку в сфері управлінської діяльності, а й надано можливість окремому громадянину реалізувати свої права по відношенню до органів державної влади шляхом оскарження їх неправомірних рішень, дій чи бездіяльності. Отже, відбудеться істотне наближення до втілення в життя положень ст. 55 Основного Закону. У вітчизняній та зарубіжній літературі висувалися різні точки зору щодо розуміння сутності адміністративної юстиції. Так, Хаманьова Н.Ю. дає визначення адміністративної юстиції як механізму, який захищає права громадян від неправомірних дій адміністрації [4, 140]. На думку французького адміністративіста Веделя, термін «адміністративна юстиція» – це сукупність організаційних та процесуальних норм, які визначають компетенцію органу юстиції [5, 259].

У літературі намічалися три основні тенденції (підходи) до розуміння адміністративної юстиції.

Згідно з першим підходом адміністративна юстиція розуміється як особливий порядок вирішення адміністративно-правових спорів судами та іншими уповноваженими на те державними органами [6, 47].

Другий підхід: адміністративна юстиція розуміється як самостійна галузь правосуддя, метою якої є вирішення судами спорів між громадянами і органами управління (адміністрацією) або між самими органами управління [7, 27].

Третій підхід визначає адміністративну юстицію не лише як особливий вид судочинства, а й як систему спеціалізованих судів або спеціальних судових підрозділів, які здійснюють адміністративне судочинство [8, 46].

В юридичній літературі існують три основні тенденції, відповідно до яких вона розуміється як:

1) особливий порядок вирішення адміністративно-правових спорів судами та іншими уповноваженими на те державними органами. Таку позицію у визначенні поняття “адміністративної юстиції” розділяють, наприклад, В.С. Стефанюк, Ю.С. Шемшученко.

2) не тільки особливий вид судочинства, а й система спеціалізованих судів або спеціалізованих судових підрозділів, які здійснюють адміністративне судочинство. Таку точку зору розділяє, наприклад, А.Б. Зеленцов.

3) самостійна галузь правосуддя, ціллю якої є вирішення судами спорів між громадянами та органами управління (адміністрацією) або між самими органами управління (тобто адміністративне судочинство). Такий погляд на адміністративну юстицію пропонує, наприклад, Г. Бребан.

Спільними для цих визначень є те, що адміністративна юстиція скрізь розглядається як особливий порядок вирішення адміністративних спорів. Різниця полягає в суб'єктах, які уповноважені вирішувати ці спори.

Отож, на наш погляд, адміністративна юстиція — це регламентована законом діяльність адміністративних судів з приводу розв'язання спорів публічно-правового характеру, що виникають у зв'язку з порушенням законності з боку органів державної влади та місцевого самоврядування.

Дійсно, судовий порядок розгляду спорів є важливим способом захисту прав і свобод фізичних осіб особливо в тих випадках, коли права і законні інтереси порушуються неправомірними діями вище вказаних органів. Це обумовлено тим, що справи розглядаються незалежними, вільними від відомчого впливу судами (суддями), які мають належну кваліфікацію для розгляду спорів, а судова процесуальна форма розгляду цієї категорії справ дозволяє всебічно і повно розглянути будь-яку справу.

Том, на нашу думку, Слід виділити певні особливості даного правового інституту.

По-перше, адміністративна юстиція в Україні — це діяльність щодо порядку розгляду спірних питань між зацікавленим суб'єктом права і суб'єктом управління про законність дій останнього.

По-друге, адміністративно-правовий спір має публічно-правовий характер. Такі спори виникають у сфері державного управління і вирішуються в рамках здійснення правосуддя.

По-третє, зазначені справи виникають лише за ініціативи фізичних або юридичних осіб.

По-четверте, метою адміністративної юстиції є правовий захист суб'єктивних публічних прав осіб.

По-п'яте, органи адміністративної юстиції незалежні як від інших гілок влади, так і від суддів загальної юрисдикції.

По-шосте, для адміністративної юстиції характерним є існування спеціальних суб'єктів адміністративно-юстиційних правовідносин (фізичні особи, органи публічного управління, суб'єкти виконавчої влади, посадові особи).

По-сьоме, юридичним результатом адміністративно-юстиційного процесу є визнання адміністративним судом незаконності або недійсності (або, навпаки, законності та дійсності) прийнятих органами управління (посадовими особами) адміністративних актів чи діянь (бездіяльності) вказаних суб'єктів.

Незважаючи на те, що функціонування адміністративної юстиції пов'язано з низкою складних проблем, у більшості країн вона є ефективним інститутом, оскільки статистика свідчить, що кількість випадків оскарження фізичними і юридичними особами адміністративних актів і рішень неухильно збільшується.

Висновки. Отже, враховуючи все вище вказане слід зазначити, що інститут адміністративної юстиції включає в себе три важливих аспекти: матеріально-правовий, організаційний і формальний. Так, матеріально-правовий аспект дозволяє точно визначити, що об'єктом адміністративної юстиції є вирішення публічно-правового спору у сфері державного управління. Організаційний – обумовлює існування в складі державного апарату органів (судів), створених тільки для вирішення спорів про право, які в свою чергу, незалежні від органів виконавчої, законодавчої влади та місцевого самоврядування. Формальний аспект розкриває процесуальний порядок вирішення судами публічно-правових спорів, який відповідає демократичним принципам здійснення правосуддя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005р. № 2747 – IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. - № 35-36, 37. – Ст.446.
3. Електронна бібліотека юридичної літератури «Юридична природа і призначення адміністративної юстиції як провідної форми судового захисту прав громадян у державному управлінні». Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/books/letter/275/%C0/20011>
4. Хаманёва М. Ю. Административная юстиция США / М. Ю. Хаманёва // Государство и право. – 1993. - № 3. – С. 140–147.
5. Ведель Ж. Административное право Франции / Ведель Ж. – М.: Прогресс. - 1973.- 345с.
6. Юридична енциклопедія. В 6 т./ Ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (гол. редкол.) та ін. - К.: Укр. енцикл, 1998. -Т1: А-Г. - 672 с.
7. Брэбан Г. Французское административное право: Пер. с франц./Под ред. и со вступ. ст. С. В. Боботова. — М.: Прогресс. - 1988. - 488 с.
8. Педько Ю. С. Становлення адміністративної юстиції в Україні: Монографія. - К: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. - 208 с.
9. Шемшученко Ю.С. Адміністративна юстиція // Юридична енциклопедія: в 6 т./Редколегія:Ю.С. Шемшученко (відповід. Ред.) та ін. – К.: Укр. Енциклопед., Т. 1 1998. – С. 47.
10. Стефанюк В.С. Адміністративна юстиція як провідна форма судового захисту прав громадян / Виконавча влада і адміністративне право/ За заг. Ред. В.Б. Авер'янова. – К.: Видавничий дім “Ін-Юре”, 2002. – С. 218.
11. Брэбан Г. Французское административное право. — М.: Прогресс, 1988. — С. 27.
12. Зеленцов А.Б. Контроль за деятельностью исполнительной власти в зарубежных странах: Учеб. Пособие. — М.: Издательство Российского университета дружбы народов, 2002. — С. 83.